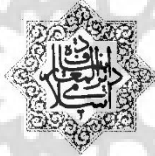

دانشنامه جهان اسلام

تکثیر - تیه

(۸)

زیر نظر

غلامعلی حداد عادل

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

حسن طارمی راد

تهران ۱۳۸۳

نشانه بانک توسعه اسلامی

کشورهای عضو انتخاب می‌کنند. دوره عضویت کشورهای منتخب سه ساله است. هیئت عامل، رئیس بانک را - که رئیس هیئت مدیره اجرایی و مسئول نظارت بر اجرای مصوبات آن نیز می‌باشد - برای یک دوره پنج‌ساله انتخاب می‌کند (همان، مواد ۲۶-۳۵؛ برای آگاهی بیشتر درباره میزان و درصد سهم اعضا در بانک - جدول ۱). دفتر مرکزی بانک در شهر جدّه در عربستان سعودی است و سه دفتر منطقه‌ای نیز در رباط مراکش، کوالالامپور مالزی و آلمانی (آلمان) قزاقستان دارد (البنک الاسلامی للتنمية، ص ۱۰). اساسنامه بانک به آن اجازه می‌دهد که برحسب نیاز، با سرمایه اولیه خود مؤسسات دیگری ایجاد کند (ماده ۲). بر این اساس این بانک برای افزایش بهره‌وری و تخصصی کردن امور، بتدریج شرکتها و مؤسسات متعددی ایجاد کرد؛ مجموعه این مؤسسات را «گروه بانک توسعه اسلامی»^۱ می‌گویند.

گروه بانک توسعه اسلامی مشتمل است بر مؤسسه آموزش و پژوهش اسلامی^۲، شرکت سهامی اسلامی برای توسعه بخش خصوصی^۳، طرح اضاحی^۴، مرکز بین‌المللی کشاورزی در زیست‌شور^۵، صندوق واحد سرمایه‌گذاری^۶، شرکت اسلامی برای بیمه سرمایه‌گذاری و اعتبار صادراتی^۷، صندوق امور زیربنایی^۸ و پرتفوی (سبد دارایی مالی) بانکهای اسلامی^{۱۰} (ماده مقاله).

توسعه اسلامی^۱، بانک، نهادی مالی - اعتباری

وابسته به سازمان کنفرانس اسلامی برای سرمایه‌گذاری و کمک به توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای عضو و اقلیتهای مسلمان در کشورهای غیراسلامی بر اساس اصول شریعت. در پی بیانیه وزرای خارجه کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در جدّه (۱۳۵۲/ش/۱۹۷۳) و اجلاس وزرای دارایی کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی (۲۳ ذی‌قعدہ ۱۳۹۳/ ۱۸ دسامبر ۱۹۷۳) در همانجا، موافقتنامه تأسیس بانک توسعه اسلامی به تصویب رسید. جلسه افتتاحیه هیئت عامل در ۴ مرداد ۱۳۵۴/۲۶ ژوئیه ۱۹۷۵ برگزار شد و بانک در ۱۵ شوال ۱۳۹۵/۲۰ اکتبر ۱۹۷۵ (بانک توسعه اسلامی، ۱۹۹۲: البنک الاسلامی للتنمية، ص ۹؛ محمود احمد مهدی، ص ۱۳۲) کار خود را با ۲۲ عضو آغاز کرد و اعضای آن تا ۱۳۸۲/ش/۲۰۰۳ به ۵۵ عضو افزایش یافت (جدول ۱).

هدف بانک، کمک به توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای عضو و اقلیتهای مسلمان در کشورهای غیراسلامی است (بانک توسعه اسلامی، ۱۹۷۵، ماده ۱).

اختیارات و وظایف این بانک عبارت‌اند از: مشارکت در طرحهای مولد مؤسسه‌های کشورهای عضو، سرمایه‌گذاری در طرحهای زیربنایی اقتصادی یا اجتماعی در این کشورها به شیوه مشارکت یا سایر ترتیبات مالی، اعطای وام به طرحهای مولد در بخش خصوصی یا دولتی، تأسیس و اداره صندوقهای ویژه‌ای در جهت اهداف خود (ماده مقاله)، توسعه تجارت خارجی کشورهای عضو و اعطای کمک فنی به کشورهای عضو. بانک همچنین مجاز به پذیرش سپرده و جایجایی منابع مالی بر اساس اصول اسلامی است (همان، ماده ۲).

بانک توسعه اسلامی از سه بخش هیئت عامل، هیئت مدیره اجرایی و ریاست بانک تشکیل شده است. در هیئت عامل - که عالیترین رکن بانک است - هر کشور یک عضو دارد که غالباً از وزرای آن کشورند. هیئت عامل سالی یک بار برای بررسی فعالیتهای بانک و تصمیم‌گیری در باره سیاستهای آینده تشکیل جلسه می‌دهد. هیئت مدیره اجرایی از یازده عضو تشکیل شده است؛ پنج عضو آن، کشورهای دارای بیشترین سهم در سرمایه بانک (در حال حاضر: عربستان سعودی، لیبی، ایران، مصر، ترکیه) هستند و یک عضو دارند و شش عضو دیگر را سایر

1. Islamic Development Bank

2. Islamic Development Group

3. Islamic Research and Training Institute

4. Islamic Corporation for the Development of Private Sector (ICD)

5. Adahi Project

6. International Center for Biosaline Agriculture

7. Unit Investment Fund

8. The Islamic Corporation for the Insurance of Investment and Export Credit (ICIEC)

9. IDB Infrastructure Fund

10. Islamic Banks' Portfolio

یک‌بار مبلغ ثابتی اجاره می‌گیرد (همو، ۱۹۹۹ ب).
در شیوه فروش اقساطی - که از ۱۳۶۳ ش/ ۱۹۸۴ به کار
گرفته شد - بانک دارایی ملموس را می‌خرد و آن را با اضافه
قیمت می‌فروشد و مبلغ آن را به صورت اقساط، از خریدار
می‌گیرد (همو، ۲۰۰۳ ب).

شیوه دیگر، شرکت بانک در سرمایه‌سهمی شرکت‌هایی است
که منطبق بر شریعت‌اند و بالقوه مولد و سودآورند و احتمال
می‌رود که بر توسعه اقتصادی کشورهای عضو تأثیر داشته
باشند. بانک همچنین در سرمایه‌سهمی نهادهای مالی اسلامی
کشورهای عضو، به عنوان بخشی از تلاش برای توسعه و
تشویق نظام بانکداری اسلامی، مشارکت می‌کند (همانجا).

استصناع شیوه‌ای میان‌مدت و قراردادی است که به موجب
آن یک طرف قرارداد، تولید چیزی را طبق مشخصات و قیمت
تعیین شده و تحویل آن در تاریخی معین، تقبل می‌کند. این تولید
ممکن است صنعتی، ساختمانی، مونتاژ یا بسته‌بندی باشد.
بانک از این طریق به توسعه تواناییهای صنعتی در کشورهای
عضو کمک می‌کند، چرا که با این شیوه تجارت کالا و انتقال
فناوری میان اعضا سرعت می‌یابد و فقدان منابع مالی، مانع از
تولید کالاهای سرمایه‌ای نمی‌شود (همانجا).

بانک توسعه اسلامی سه شیوه اخیر را در دیگر نهادهای
تأمین مالی توسعه ملی و بانکهای اسلامی در کشورهای عضو،
بویژه برای تشویق توسعه صنایع متوسط و کوچک و عمدتاً در
بخش خصوصی، به کار برده است.

طبق شیوه خطوط اجاره، بانک توسعه اسلامی یک خط
تأمین مالی به مبلغ مشخصی برای نهاد تأمین مالی توسعه ملی
یک کشور عضو، تصویب می‌کند و آن نهاد نیز بر اساس آن،
طرحهای فرعی را به تصویب می‌رساند. بدین ترتیب، بر اساس
خطوط اجاره، فروش اقساطی و استصناع، بانک نیازهای مالی
طرح را تأمین می‌کند (همانجا).

یکی دیگر از وظایف اصلی بانک توسعه اسلامی تأمین
مالی کمک فنی است. کمک فنی عبارت است از اعطای تجربه
فنی برای کمک به آماده‌سازی یا اجرای طرح یا برنامه و همچنین
توسعه نهادها یا منابع انسانی. کمک فنی دو نوع است:
فعالیت‌هایی که مستقیماً به طرح وابسته است و فعالیت‌های
مشورتی. این کمکها به دو صورت جزئی از طرح و عملیات
مجزا تأمین مالی می‌شوند (همو، ۱۹۹۹ ب). بانک ۴٪ از بودجه
سالانه خود را به این شیوه اختصاص داده است. در حال حاضر
کمک فنی بانک علاوه بر طرح، مطالعات بخشی و نهادسازی و

سرمایه اولیه بانک دو میلیارد دینار اسلامی (واحد محاسبه
بانک توسعه اسلامی و معادل ارزش یک اس. دی. آر) (حق
برداشت ویژه) صندوق بین‌المللی پول) بود اما در محرم
۱۴۱۳/ ژوئیه ۱۹۹۲ به شش میلیارد دینار اسلامی افزایش
یافت که به ششصد هزار سهم تقسیم شده است (البنک
الاسلامی للتنمية، ص ۱۲؛ افضل‌الرحمان، ج ۴، ص ۴۱۹).
تأمین مالی بانک، بدون بهره و با استفاده از روشهایی است که در
اسلام مجاز شمرده شده است. با اینکه این بانک مؤسسه خیریه
یا بانک تجاری نیست، بیشتر موارد تأمین مالی آن به صورت
یارانه‌ای است (<دایرةالمعارف جهان اسلام آکسفورد>، ذیل
"Islamic Development Bank"). سال مالی بانک، هجری قمری
است (بانک توسعه اسلامی، ۱۴۲۱، ص ۷).

در پی چهار برابر شدن قیمت نفت در ۱۳۵۳ ش/ ۱۹۷۴،
بیشتر کشورهای اسلامی در تأمین مالی جهت واردات نفت
موردنیاز خود با مشکل جدی در موازنه پرداختها مواجه شدند.
در این اوضاع، بانک توسعه اسلامی پس از آغاز فعالیت، از
طریق تأمین مالی کوتاه‌مدت^۲ و با استفاده از اصل مرابحه (یا
اصل اعتبار در گردش که بر اساس آن بانک سود سرمایه خود را
دریافت می‌کند)، نفت یا فرآورده‌های نفتی را از کشور صادر
کننده می‌خرد و آن را بر مبنای اصل مرابحه به کشور واردکننده
می‌فروخت و کشور واردکننده، قیمت نفت را با درصدی اضافه
قیمت^۳، به اقساط به بانک می‌پرداخت (<دایرةالمعارف جهان
اسلام آکسفورد>، همانجا).

یکی از وظایف اصلی بانک توسعه اسلامی، تأمین مالی
طرحهای مولد است. طرح پس از تصویب هیئت مدیره اجرایی
وارد مرحله اجرایی می‌شود و پس از تکمیل، مجدداً بانک آن را
ارزیابی می‌کند (بانک توسعه اسلامی، ۱۴۱۸ الف، ص ۷-۱۲).
راههای تأمین مالی طرح عبارت‌اند از: وام بدون بهره، اجاره،
فروش اقساطی، خرید سهم، استصناع، و خطوط اجاره.

وام از شیوه‌های تأمین مالی درازمدت است که عمدتاً به
طرحهای کشاورزی و زیربنایی اختصاص می‌یابد. به توسعه
نیافته‌ترین کشورهای عضو نیز وام با شرایط بسیار آسان و از
حسابی ویژه پرداخت می‌شود. بانک به طرحهایی وام می‌دهد
که از لحاظ فنی بی‌عیب، از لحاظ اقتصادی پایدار و دارای
اولویت برای کشور وام‌گیرنده باشد (همانجا؛ همو، ۱۹۹۹ ج).

در شیوه اجاره، بانک به عنوان اجاره‌دهنده، داراییهای
موردنیاز کشور عضو (مستأجر) را خریداری می‌کند و برای
زمانی معین به مستأجر اجاره می‌دهد و در مقابل، هر شش ماه

1. Special Drawing Right (S.D.R)

2. The Oxford encyclopedia of the modern Islamic world

3. bridging finance

4. mark up

تحقیق در فناوری پیشرفته و اجرای طرحهای آزمایشی را نیز شامل می‌شود (همو، ۱۴۱۸، ص ۵).

از دیگر وظایف اصلی بانک توسعه اسلامی تأمین مالی تجارت است. این کار در دو بخش تأمین مالی واردات و تأمین مالی صادرات به انجام می‌رسد. در بخش تأمین مالی واردات - که از ۱۳۵۶ ش/ ۱۹۷۷ به کار گرفته شد - بانک ارز مورد نیاز برای واردات توسعه‌ای کشورهای عضو را تأمین می‌کند که بدین وسیله علاوه بر سرمایه‌گذاری وجوه اضافی بانک، تجارت میان کشورهای عضو نیز گسترش می‌یابد. طبق این شیوه، بانک از طریق خرید کالا و فروش آن به دریافت‌کننده به صورت بیع مباحه، در مقابل اضافه قیمت معقول با ترتیبات پرداخت معوق اقدام می‌کند. کالاهای مشمول تأمین مالی واردات عمدتاً کالاهای توسعه‌ای، همچون نفت خام و انواع کود و سیمان، را در بر می‌گیرد (همو، ۱۴۱۹، ص ۵-۱۱). در طرح تأمین مالی صادرات، هدف بانک گسترده‌تر کردن حوزه تجارت و جریان سرمایه میان کشورها و سازمانهای عضو است و بدین منظور، بانک، اعتبارات صادراتی و تسهیلاتی برای تأمین سرمایه مطابق با اصول شرعی فراهم نموده است (شرکت اسلامی برای بیمه سرمایه‌گذاری و اعتبار صادراتی، ۱۴۱۸، ص ۲).

بانک، طبق اساسنامه‌اش (ماده ۱)، به منظور توسعه اقتصادی، پیشرفت اجتماعی، بهبود وضع زندگی و حفظ هویت اسلامی جوامع مسلمان کشورهای غیرعضو، اقداماتی کرده است، از جمله هیئتهایی به برخی از این جوامع فرستاده تا وضع آموزشی و اجتماعی و اقتصادی آنان را ارزیابی کنند، از مراکز پژوهش اسلامی و فعالیتهای فرهنگی حمایت کرده و با چندین سازمان آموزشی اسلامی همکاری داشته است، به منظور اهدای کمک هزینه تحصیلی به دانشجویان و دانش‌پژوهان جوامع اسلامی در کشورهای غیرعضو، به پنج دانشگاه بین‌المللی اسلامی از طریق وقف کمکهایی کرده و به صندوق نهادها و سازمانهای خیریه کویت در اجرای طرحهای آموزشی اسلامی در سراسر جهان یاری رسانده است (بانک توسعه اسلامی، ۱۴۱۸، ص ۱۹-۲۰؛ همو، ۱۴۲۱، ص ۱۶۰-۱۶۳).

فعالیتهای بانک در زمینه وقف از دو بخش علمی و عملی تشکیل می‌شود. در بخش علمی بانک به بررسی مفهوم وقف از دیدگاه جدید پرداخته و کوشیده است آگاهی عمومی را در این زمینه، از طریق تشکیل هم‌اندیشیها و همایشها و کارگاههای آموزشی در کشورهای عضو، افزایش دهد. در بخش عملی نیز از دو راه به مشارکت در سرمایه‌گذاری مستقیم در طرحهای وقفی کشورهای اسلامی پرداخته است. این راهها عبارت‌اند از:

مشارکت در طرحهای سرمایه‌گذاری در کنار سازمانها و مؤسسات وقفی کشورهای عضو؛ کمک به تأسیس موقوفات جدید با اعطای وام قرض‌الحسنه برای توسعه موقوفات موجود، از بودجه کمکهای فنی و مالی. از دیگر برنامه‌های بانک، تدوین کتاب‌شناسی وقف، بررسی تجربه موقوفات و تشکیل بانک اطلاعات وقف است (محمود احمد مهدی، ص ۱۳۳-۱۳۹). در مجموع، بانک توسعه اسلامی از ۱۳۵۵ تا ۱۳۸۰ ش/ ۱۹۷۶-۲۰۰۱، ۳۳۷۳ طرح و عملیات تأمین مالی، معادل ۱۸'۱۹۳'۹۳ میلیون دینار اسلامی، را تصویب کرده است (بانک توسعه اسلامی، ۱۴۲۱، ص ۳۳).

نهادهای و مؤسسات وابسته به بانک توسعه اسلامی هر کدام وظیفه‌ای دارند. وظایف مؤسسه آموزش و پژوهش اسلامی (تأسیس در ۱۳۶۰ ش/ ۱۹۸۱) عبارت است از: سازماندهی و هدایت پژوهشها برای کاربرد شریعت در اقتصاد و امور مالی و بانکداری، آموزش و افزایش کارکنان حرفه‌ای در اقتصاد اسلامی، و تأسیس مرکز اطلاعات برای فعالیتهای بانک. رئیس بانک، رئیس مؤسسه نیز هست و با مشورت هیئت مدیره اجرایی، مدیر مؤسسه را انتخاب می‌کند. مؤسسه سه بخش فنی دارد: بخش اقتصاد اسلامی، توسعه و همکاری؛ بخش مالی و بانکداری اسلامی؛ بخش آموزش (همو، ۱۹۹۹، ص ۱).

به منظور تشویق سیاست خصوصی‌سازی در اقتصاد کشورهای عضو، بانک توسعه اسلامی، شرکت سهامی اسلامی برای توسعه بخش خصوصی را تأسیس کرد. این شرکت - که عملیات خود را از ۱۳۷۸ ش/ ۱۹۹۹ آغاز کرد - نهادی چند جانبه و خصوصی است. مرکز اصلی آن در جدّه است و دفاتر منطقه‌ای نیز دارد. سهامداران آن عبارت‌اند از: بانک توسعه اسلامی (۵۰٪)، کشورهای عضو (۳۰٪) و مؤسسات مالی عمومی کشورهای عضو (۲۰٪). کل سرمایه تصویب شده معادل یک میلیارد دلار است. این شرکت در زمینه تأمین مالی طرحهای متوسط و کوچک بخش خصوصی و کمک به تجهیز منابع مالی ضروری برای عملیات آنها فعالیت می‌کند. همچنین در زمینه مدیریت داراییها و پُرْتَفُویهای تخصصی و خدمات مشاوره‌ای و کمک فنی به اعضا و بخش خصوصی فعال است (همو، ۱۴۲۱، ص ۲۳۴-۲۳۵؛ همو، ۲۰۰۲).

طرح اضافی برای استفاده از گوشت حیوانات قربانی شده در مراسم حج تمتع، اجرا شد، زیرا غالباً قربانها بدون استفاده در همان جای ذبح رها می‌شدند که تهدیدی برای محیط زیست و بهداشت عمومی بود. بانک توسعه اسلامی در تمامی مراحل فعالیت دارد، از جمله در تهیه گوسفند، ذبح، تمیزکردن، بسته‌بندی و نگهداری (همو، ۱۴۲۱، ص ۲۴۱).

توسعه اسلامی، بانک

۵۳۷

وظایف صندوق، ایجاد فرصت برای دولتها و سرمایه‌گذاران خصوصی برای مشارکت در طرحهای زیرساختی سودآور، فراهم نمودن سرمایه‌ها و هدایت آنها و افزایش سرمایه‌گذاری خارجی در امور زیرساختی است. بعضی از بخشهایی که صندوق در آنها سرمایه‌گذاری می‌کند، عبارت‌اند از: نیرو، ارتباطات دور، حمل و نقل، انرژی، منابع طبیعی، پتروشیمی، آب (بانک توسعه اسلامی، ۲۰۰۱).

بانک توسعه اسلامی به منظور افزایش دسترسی کشورهای عضو به تسهیلات اعتباری کافی برای تأمین نیازهای واردکنندگان و صادرکنندگان و بهره‌برداری از فرصتهای تجارت میان کشورهای اسلامی، پرتفوی بانکهای اسلامی را تأسیس کرد. بدین ترتیب، بیست بانک اسلامی و نهاد مالی در این پرتفوی، مشارکت نمودند. پرتفوی، هیئت شرکایی دارد که شامل پانزده عضو انتخابی بانکها و نهادهای مالی بنیانگذار عضو است و سیاستهای کلی پرتفوی را تعیین می‌کند. بانک توسعه اسلامی به‌عنوان مضارب، عملیات پرتفوی را طبق مقررات آن و تصمیمات این هیئت مدیریت می‌کند (همو، ۱۴۱۹، ص ۱-۲). داراییها و بدهیهای پرتفوی به‌طورکامل از داراییها و بدهیهای بانک جداست و سود خالص نیز هر سال میان شرکا توزیع می‌شود. منابع پرتفوی عمدتاً به صادرکنندگان و واردکنندگان بخش خصوصی اعطا می‌شود، هرچند بخشهای دولتی و عمومی نیز تأمین مالی می‌شوند (همانجا).

بانکهای اسلامی و نهادهای متعددی در پرتفوی مشارکت دارند، از جمله: بانک توسعه اسلامی، بانک سرمایه‌گذاری البرکة^۴ (بحرین)، بانک بین‌المللی اسلامی قطر^۵ (دوحه)، بانک اسلامی فیصل مصر^۶ (قاهره)، خانه تأمین مالی کویت^۷ (کویت)، مصرف فیصل الاسلامی^۸ (بحرین) و بانک اسلامی قطر^۹ (دوحه؛ - همان، ص ۹-۱).

جمهوری اسلامی ایران با تصویب مجلس شورای اسلامی در بهمن ۱۳۶۶ و تصویب هیئت عامل بانک توسعه اسلامی در ۳ اسفند ۱۳۶۷، با سرمایه‌ای معادل ۲ میلیون دینار اسلامی (حدقل سرمایه برای عضویت) به عضویت بانک توسعه اسلامی درآمد (ایران. قوانین و احکام، ص ۹۲۸). تا ۱۳۸۳ ش سرمایه ایران به ۶۹۴۵۱ میلیون دینار اسلامی رسید (جدول ۱). از ابتدای عضویت ایران تا ۱۳۸۰ ش، بانک توسعه اسلامی تسهیلات مندرج در جدول ۲ را برای جمهوری اسلامی ایران تصویب کرده است.

در ۱۳۷۵ ش مرکز بین‌المللی کشاورزی در زیست‌شور^۱ با تأمین مالی بانک توسعه اسلامی و حمایت مالی صندوق اوپک^۲ و صندوق عرب برای توسعه اجتماعی و اقتصادی^۳ دولت امارات و از طریق وزارت کشاورزی و شیلات و شهرداری دبی تأسیس شد. این مرکز به سبب کمیابی آب شیرین، برای ایجاد دانش فنی جدید در کشاورزی آب شور و نیز جمع‌آوری اطلاعات در این زمینه تشکیل شد (همو، ۲۰۰۰).

صندوق واحد سرمایه‌گذاری، صندوقی امانی است که در ۱۳۶۸ ش/۱۹۸۹ تأسیس شد و بانک توسعه اسلامی منطبق با مفهوم اسلامی مضاربه، مضارب و مدیر و متولی امین صندوق است. صندوق در چارچوب قوانین بانک، دارای استقلال اجرایی و مالی است و دو وظیفه دارد: تجهیز منابع، سرمایه‌گذاری منابع تجهیز شده برای به دست آوردن بازدهی کافی. در زمینه تجهیز منابع، صندوق، پس‌اندازهای افراد و مؤسسات سرمایه‌گذار را در طرحهای مولد در کشورهای عضو، سرمایه‌گذاری می‌کند که علاوه بر مشارکت در توسعه اقتصادی، امکان کسب سود منطبق با شریعت را نیز به سرمایه‌گذاران می‌دهد. صندوق، تجهیزات صنعتی، حمل و نقل، ارتباطات دور، تجهیزات نفت، تجهیزات بیمارستانی و از این قبیل را تأمین مالی می‌کند. تا ۱۳۸۰ ش، این صندوق در ۱۰۱ طرح به صورت مستقیم یا مشترک معادل ۸۷۷۲۶ میلیون دلار امریکا سرمایه‌گذاری کرد (همو، ۱۴۲۱، ص ۲۲۹-۲۳۰).

شرکت اسلامی برای بیمه سرمایه‌گذاری و اعتبار صادراتی وابسته به بانک توسعه اسلامی، با هدف توسعه قلمرو مبادلات تجاری و سرمایه‌گذاری میان کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در تیر ۱۳۷۳/اوت ۱۹۹۴ تأسیس شد. تسهیلاتی که شرکت فراهم می‌کند عبارت است از: بیمه اعتبار صادراتی برای جبران صدمات ناشی از مخاطرات بازرگانی (خریدار) یا غیربازرگانی (کشور)؛ بیمه سرمایه‌گذاری در مقابل مخاطرات کشوری همچون محدودیتهای انتقال ارز، مصادره، جنگ، آشوب داخلی و نقض قرارداد از جانب دولت میزبان (شرکت اسلامی برای بیمه سرمایه‌گذاری و اعتبار صادراتی، ۱۹۹۹، ص ۱۵-۱۷).

صندوق امور زیربنایی، صندوقی است برای کمک به توسعه امور زیرساختی کشورهای اسلامی، با حمایت بانک توسعه اسلامی (۲۵۰ میلیون دلار) و تراست دارالعمال الاسلامی (دویست میلیون دلار) تأسیس شد. تراست دارالعمال - که در ۱۳۶۰ ش تأسیس شد - در بانکداری اسلامی و بیمه اسلامی و شرکت سرمایه‌گذاری در چهار قاره جهان فعالیت دارد. از جمله

1. biosaline

2. OPEC Fund

3. Arab Fund for Economic and Social Development

4. Albaraka Islamic Investment Bank

5. Qatar International Islamic Bank

6. Faisal Islamic Bank of Egypt

7. Kuwait Finance House

8. Masraf Faisal al-Islam

9. Qatar Islamic Bank

جدول ۱
تاریخ عضویت و پذیره نویسی کشورهای عضو بانک توسعه اسلامی

ردیف	اعضای بانک	مبلغ پذیره نویسی (واحد: میلیون دلار اسلامی)	درصد
۱	آذربایجان	۹۷۶	۱۳۵
۲	آلبانی	۲۵۰	۰۳
۳	اردن	۳۹۴۷	۰۱۸
۴	ازبکستان		
۵	افغانستان	۵۰۰	۰۷
۶	الجزایر	۱۲۴۲۶	۱۷۲
۷	امارات متحده عربی	۵۶۱۶۷	۷۷۶
۸	اندونزی	۱۲۴۲۶	۱۷۲
۹	اوگاندا	۱۲۴۱	۰۱۷
۱۰	ایران	۶۹۴۵۱	۹۵۹
۱۱	بحرین	۱۳۸۹	۰۱۹
۱۲	برونئی / پرونتی دارالسلام	۲۴۶۳	۰۳۴
۱۳	بنگلادش	۹۷۸۲	۱۳۵
۱۴	بنین	۹۷۶	۰۱۳
۱۵	بورکینافاسو	۲۴۶۳	۰۳۴
۱۶	پاکستان	۲۴۶۵۹	۳۴۱
۱۷	تاجیکستان	۴۹۶	۰۷
۱۸	ترکمنستان	۲۵۰	۰۳
۱۹	ترکیه	۶۲۶۰۵	۸۶۵
۲۰	توگو	۴۹۶	۰۷
۲۱	تونس	۱۹۵۵	۰۲۷
۲۲	جیبوتی	۲۵۰	۰۳
۲۳	چاد	۹۷۶	۰۱۳
۲۴	ساحل عاج	۲۵۰	۰۳
۲۵	سنگال	۲۴۶۵	۰۳۴
۲۶	سودان	۳۹۰۷	۰۵۴
۲۷	سورینام	۴۹۶	۰۷
۲۸	سوریه	۹۹۲	۰۱۴
۲۹	سومالی	۲۵۰	۰۳
۳۰	سیرالئون	۲۵۰	۰۳
۳۱	عراق	۱۳۰۵	۰۲۳
۳۲	عربستان سعودی	۱۹۸۷۸۷	۲۷۳۳
۳۳	عمان	۲۷۳۵	۰۳۸
۳۴	فلسطین	۹۸۵	۰۱۴
۳۵	قرقیزستان	۲۵۰	۰۳
۳۶	قزاقستان	۴۹۶	۰۷
۳۷	قطر	۹۷۷۰	۱۳۵
۳۸	کامرون	۲۴۶۳	۰۳۴
۳۹	کومور	۲۵۰	۰۳
۴۰	کویت	۴۹۶۶۴	۶۸۶
۴۱	گابن	۱۴۷۷	۰۲۰
۴۲	گامبیا	۴۹۶	۰۷
۴۳	گینه	۲۴۶۳	۰۳۴
۴۴	گینه بیسائو	۴۹۶	۰۷
۴۵	لبنان	۹۷۶	۰۱۳
۴۶	لیبی	۷۹۳۷۹	۱۰۹۶
۴۷	مالدیوی	۲۵۰	۰۳
۴۸	مالزی	۱۵۷۸۹	۲۱۸
۴۹	مالی	۹۷۶	۰۱۳
۵۰	مصر	۶۸۶۸۴	۹۴۸
۵۱	مغرب	۴۹۲۴	۰۶۸
۵۲	موریتانی	۹۷۶	۰۱۳
۵۳	موزامبیک	۴۹۶	۰۷
۵۴	نیجر	۱۲۴۱	۰۱۷
۵۵	یمن	۴۹۲۴	۰۶۸

بانک توسعه اسلامی، بانک

تسهيلات بانک توسعه اسلامی برای جمهوری اسلامی ایران از ۱۳۶۷ تا ۱۳۸۰ ش

عنوان	تعداد	میلیون دینار اسلامی	میلیون دلار امریکا
اجاره	۳	۵۱٫۱۰۰	۷۱٫۳۵
فروش اقساطی	۴	۴۴٫۲۳	۶۱٫۵۹
خطوط تأمین مالی	۲	۱۷٫۵۰	۲۴٫۲۵
تأمین مالی تجارت	۵۱	۴۰۵٫۴۱	۶۲۵٫۰۰
کمک و ویژه بلاعوض (صندوق وقف)	۶	۱۰٫۲۹	۱۳٫۵۰

idem, "Technical assistance", *The Islamic Development Bank Website*, 1999d. [Online]. Available: http://www.isdb.org/english-docs/idb-home/MF_Tec_Ass-Home.htm. [28 May 2004]; idem, "International Center for Biosaline Agriculture", *International Center for Biosaline Agriculture Website*, 2000. [Online]. Available: <http://www.biosaline.org/about.htm>. [28 May 2004]; idem, *Annual report*, Djadde 1421/2000-2001; idem, "IDB Infrastructure Fund", *The Islamic Development Bank Website*, 20 Mar. 2001. [Online]. Available: http://www.isdb.org/english-docs/fun_home.htm. [28 May 2004]; idem, "Islamic Corporation for the Development of Private Sector (ICD)", *The Islamic Development Bank Website*, 2002. [Online]. Available: <http://www.icdidb.com> [28 May 2004]; idem, "IDB member countries", *The Islamic Development Bank Website*, 2003a. [Online]. Available: <http://www.isdb.org/english-docs/idb-home/IDB-M-C.htm>. [28 May 2004]; idem, "Modes of financing", *The Islamic Development Bank Website*, 2003b. [Online]. Available: <http://www.isdb.org/english-docs/idb-home/modedefin.htm>. [28 May 2004]; *The Oxford encyclopedia of the modern Islamic world*, ed. John L. Esposito, New York 1995, s.v. "Islamic Development Bank" (by Rodney Wilson).

/ سیدحسین میرجلیلی /

توسل، واسطه قرار دادن امور خیر و افراد صالح مقرب درگاه الهی برای برآورده شدن درخواست و اجابت دعا. توسل در لغت به معنای انجام دادن کاری برای تقرب به یک چیز یا شخص است (قراهدی؛ جوهری؛ ابن منظور؛ مرتضی زبیدی،

منابع: ایران. قوانین و احکام، مجموعه قوانین سال ۱۳۶۶، تهران: روزنامه رسمی کشور، [بی تا]؛ البنك الاسلامی للتنمية، اربعة و عشرون عاما فی خدمة التنمية لصالح الامة الاسلامية: ۱۳۹۵-۱۴۱۹ هـ (۱۹۷۵-۱۹۹۸ م)، جده ۱۹۹۹؛ محمود احمد مهدی، نقش بانک توسعه اسلامی در بهره‌وری موفقات، وقف: میراث جاویدان، سال ۷، ش ۳ (پاییز ۱۳۷۸)؛

Afsalur Rahman, *Economic doctrines of Islam*, London 1979; The Islamic Corporation for the Insurance of Investment and Export Credit (ICIEC), *Annual report 1418 H (June 1997- May 1998)*, [s.l.]: ICIEC, [1999]; idem, *Investment insurance services for Islamic countries*, [s.l.]: ICIEC, 1418/1998; Islamic Development Bank, *Articles of agreement*, Djadde [1975]; idem, *Information bulletin*, Djadde 1992; idem, *The IDB project cycle*, Djadde 1418a; idem, *Policies and procedures for utilizing technical assistance (T.A.)*, Djadde 1418b; idem, *Special assistance operations*, Djadde 1418c; idem, *Import trade financing operations (ITFO) guidelines*, Djadde 1419a; idem, *Islamic Banks' Portfolio: information bulletin on utilization of financing facilities provided by the Islamic Banks' Portfolio managed by Islamic Development Bank*, Djadde 1419b; idem, "Islamic Research and Training Institute (IRTI)", *IRTI Website*, 1999a. [Online]. Available: <http://www.irti.org/introduction.htm>. [28 May 2004]; idem, "Leasing", *The Islamic Development Bank Website*, 1999b. [Online]. Available: http://www.isdb.org/english-docs/idb-home/MF_Leasing.htm. [28 May 2004]; idem, "Loan financing", *The Islamic Development Bank Website*, 1999c. [Online]. Available: http://www.isdb.org/english-docs/idb-home/MF_Loan_Home.htm. [28 May 2004];